

פרשת וישלח
יהודה ראק

כ.פ.ר. מול ס.ל.ח.

כאמור, השורש איננו משמש באופן ישיר למשמעות התוצאה המופשטת של הכפרה. הנושא התחבירי של פעולת הכפרה הוא כמעט תמיד אדם שעושה מעשים מכפרים (כגון הכהן) או חפץ שמכפר (כגון קרבן). ההבדל בין השימוש הלשוני בשורש כ.פ.ר. לבין השימוש הלשוני בשורש ס.ל.ח. בולט בהקשר החטאת: "וכפר עליו הכהן ונסלח לו" (ויקרא, פרק ד', פסוק ל"א) - הכהן הוא המכפר, וה' הוא הסולח. מעשה הכפרה של הכהן מוליד תוצאה של סליחה ע"י ה'. נמצא, שאפילו בהקשר התופעה המובהקת ביותר של כפרה בהקשר סליחה (קרבן החטאת), יש בידול ברור בין שני המונחים.

רק במקרים בודדים בכל המקרא מופיע ה' כנושא התחבירי המכפר (שבעה או שמונה מופעים בכל התנ"ך¹). עלינו להסיק, אם כן, שכפרה וסליחה הם דברים שונים בלשון המקרא.

שימוש השורש כ.פ.ר. בהקשר של מעשה או חפץ

בלשון המקרא מצוי שם העצם "כיפור" (רק בצורת רבים - "כיפורים"). המשקל של "כיפור" הוא של שם פעולה מבניין פיעל. המילה "כיפורים" מופיעה כמאפיין של חפץ שבו מכפרים: "איל הכיפורים" (במדבר, פרק ה', פסוק ח') וכן "כסף הכיפורים" (שמות, פרק ל' פסוק ט"ז), וכמאפיין של הזמן שבו עושים מעשים מכפרים: "יום הכיפורים" (ויקרא, פרק כ"ד, פסוק כ"ז)².

אם כן, מתוך הצורות והשימושים התחביריים למדנו שהשורש כ.פ.ר. משמש עבור המעשה או החפץ המכפר.

משמעויות נוספות של השורש כ.פ.ר. במקרא

לפני שנמשיך בדיון הישיר במשמעות הכפרה, נצביע על שלוש צורות נוספות של השורש, בעלות משמעויות שונות, שיכולות לנגוע לענייננו.

א. צורה אחת היא צורת הפועל בבניין קל: כָּפַר. צורה זו היא מילה יחידאית המופיע רק במקום אחד במקרא: בציווי לנח, בו נאמר לגבי התיבה "וכפרת אותה מבית ומחוץ בַּכָּפָר" (בראשית, פרק ו', פסוק י"ד).

ב. הצורה השנייה היא שם העצם מגזרת המלעיליים: כָּפַר. צורה זו מופיעה בשתי משמעויות שיכולות להיות רלוונטיות לענייננו: במשמעות חומר הגנה מסויים, כפי שמופיע בפסוק הנ"ל בפרשת נח; ובמשמעויות כָּפַר נפש, כמו במחצית השקל: "ונתנו איש כָּפָר נפשו" (שמות, פרק ל', פסוק י"ב).

משמעות הכפרה בתורה

א. הצורות הלשוניות של השורש כ.פ.ר. במקרא

הקדמה

הכפרה תופסת מקום מרכזי ביותר בתורה, בהקשר של מקדש וקודשיו ובהקשרים אחרים. עיקר העיסוק בו הוא כמובן בספר ויקרא, אך המקום בו עסקו מפרשי המקרא באופן ישיר בשאלה הכללית של משמעות הכפרה הוא דווקא בפרשתנו, פרשת וישלח.

נראה שההבנה הרווחת של הכפרה היא במרחב הסמנטי של סליחה ומחילה, כשינוי יחס מצידו של הקב"ה כלפי האדם בעקבות חטאיו, ובהקשר של מניעת עונש. בלשון חז"ל בהחלט ייתכן שמשמעות זו קיימת, אך כפי שנראה, בלשון המקרא לפחות לא זו משמעות הכפרה.

הדיון שלנו יושתת על בדיקה פילולוגית (כלומר, של שימושים לשוניים) ופרשנית, ועליו נוכל לבנות גם הבנה רעיונית עקרונית יותר, הנוגעת לעניינים יסודיים במערכת היחסים שבין האדם לה'.

הצורות "כפרה" ו"כיפר"

נפתח בבדיקת הצורות הלשוניות של השורש כ.פ.ר. והשימושים התחביריים שלהם. הצורה המופיעה בכותרת שיעור זה - "כפרה" - איננה מופיעה במקרא, אלא מקורה בלשון חז"ל. צורה זו בנויה על הצורה הרווחת במקרא, צורת הפועל בבניין פיעל. המילה "כפרה" בלשון חז"ל מתארת את התוצאה המופשטת של המעשה המכפר. כאמור, אין במקרא צורה זו במשמעות מדויקת זו.

צורת הפועל כ.פ.ר. בבניין פיעל, כלומר: "כיפר" (יחד עם הצורות הסבילות המקבילות - פועל והתפעל), מלבד העובדה שהיא הצורה הנפוצה במקרא, מופיעה באופן עקבי בהקשר של מקדש וקודשיו. כך בקרבן החטאת: "וכפר עליו הכהן" (ויקרא, פרק ד', פסוק ל"א, ועוד), בקרבן האשם: "והכהן יכפר עליו" (שם, פרק ה', פסוקים ט"ז וְכ"ו), ובהקשרים נוספים. צורה זו היא גם המופיעה בפרשתנו, וסביבה מצויים דיוני המפרשים:

וְאִמְרַתֶּם גַּם הִנֵּה עֲבַדְךָ יַעֲקֹב אֲחֵרִינוּ כִּי אָמַר אֲכַפְּרָה פְּנֵי בְּמִנְחָה הֵחֵלֶת לְפָנַי וְאֲחֵרֵי כֵן אֲרָאָה פְּנֵי אוֹלֵי יִשְׂרָאֵל פְּנֵי:

(בראשית, פרק ל"ב, פסוק כ').

1 בסוף השיעור נצטט כמה ממקורות אלו ונביא מראי מקומות לשאר.
2 לכן, התרגום האנגלי הרווח, The Day of Atonement, איננו מדויק; תרגום צרני מדויק יותר הוא The Day of Atonings.

מצפים למופעים רבים של חטא ועוון בהקשר כיפור. אולם, הרוב הגדול של המופעים של כיפור מתייחסים לאדם (כגון "וכיפר עליו"), ורק במיעוט קטן של מקרים מופיעים חטא ועוון כמושא הכיפור.

ג. לפי הכיוון הפרשני של רש"י, חטא ועוון בהקשר כיפור צריכים היו להיות מושאים ישירים של פועל הכיפור. יש אמנם כמה מקראות כאלה, למשל

לְכֹן בְּזֹאת יִכְפֹּר עֲוֹן יַעֲקֹב וְזֶה כָּל פְּרִי הַסֵּר חֲטָאתוֹ...
(ישעיהו, פרק כ"ז, פסוק ט').

בפסוק זה העוון הוא הדבר המכופר, ויש כאן אפילו תקבולת להסרת חטא. בדומה גם בתהלים:

וְהוּא רַחוּם יִכְפֹּר עֲוֹן וְלֹא יִשְׁחִית וְהִרְבֵּה לְהַשִּׁיב אָפוּ וְלֹא יַעִיר כָּל חַמְתּוֹ:
(פרק ע"ח, פסוק ל"ח).

אולם, ברוב המקומות שבהם מופיע הכיפור בהקשר חטא ועוון, ובכללם - המופעים בהקשרים של מקדש וקודשיו, החטא מופיע כמושא עקיף, המחובר לפועל במילת היחס "על", "בעד" או "מ". כך, למשל, לאחר חטא העגל:

...אוּלַי אֶכְפְּרָה בְּעֵד חֲטָאתְכֶם:
(שמות, פרק ל"ב, פסוק ל').

כך נאמר בחטאות ובאשמות:

... וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן מִחֲטָאתוֹ וְנִסְלַח לוֹ:
(ויקרא, פרק ד', פסוק כ"ו).

...וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ:
(שם, פסוק ל"ה, וכן שם בפרק ה' פסוקים י', י"ג, י"ח, כ"ו).

כך גם מופיע בסדר עבודת יום הכיפורים:

וְכִפֹּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְשָׁעֵיהֶם לְכָל חֲטָאתָם...
(ויקרא, פרק ט"ז, פסוק ט"ז).

כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם: מִכָּל חֲטָאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תְּטַהֲרוּ:
(שם, פסוק ל').

...לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חֲטָאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה:
(שם, פסוק ל"ד).

החטאים מצטיירים בפסוקים אלה כגורמים לצורך בכפרה וכמושפעים מהכפרה, אבל הכפרה איננה כפרת החטאים עצמם. ולפי זה, פירוש כיפור בוודאי איננו הסרה⁵.

ג. הצורה השלישית היא הכְפַרְת - מכסה הארון (שמות, פרק כ"ה, פסוק י"ז).

ב. שיטות רש"י, רמב"ן ורס"ג

שיטת רש"י

נפנה לשיטות המפרשים.

ראשית, ניזכר בפסוק בפרשתנו:

וְאַמְרַתֶּם גַּם הִנֵּה עֹבְדֵי יַעֲקֹב אֲחֵרֵינוּ כִּי אָמַר אֶכְפְּרָה פְּנֵיו בְּמִנְחָה הַהֲלֵכַת לִפְנֵי וְאַחֲרֵי כֵן אֶרְאֶה פְּנֵיו אוּלַי יִשָּׂא פְּנֵי:

(בראשית, פרק ל"ב, פסוק כ"א).

רש"י מפרש:

"אכפרה פניו" - אבטל רוגזו...ונראה בעיני שכל כפרה שהוא אצל עוון וחטא, ואצל פנים - כולן לשון קנוח והעברה הן. ולשון ארמי הוא, והרבה בתלמוד: "וכפר ידיה"³, "בעי לכפורי ידיה בההוא גברא"⁴. וגם בלשון המקרא נקראים המזרקים של קדש "כפורי זהב" (עזרא, פרק א', פסוק י'), על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק.

רש"י כאן מעלה מספר נקודות:

א. משמעות הביטוי השלם 'כיפור פנים' היא ביטול רוגז, ריצוי.

ב. כפרה בהקשר חטאים ועוונות היא שימוש שונה של השורש כ.פ.ר., אך ניתן למצוא לשני השימושים יסוד משמעותי אחד: המשמעות היסודית המשותפת לשני ההקשרים היא קינות, העברה, ניקיון והסרה.

ג. כנראה, כוונת רש"י היא ש"פנים" כאן משמשים באופן מטאפורי במשמעות כעס ורוגז; 'כיפור הפנים' הוא הסרת הכעס, וכיפור העוון הוא הסרת העוון. למשמעות זו של כיפור בתור נקיון והסרה יש בסיס בשימוש הארמי בכפור במשמעות רחיצה. רש"י מביא מקבילות מהארמית התלמודית, ומפרש פסוק בעזרא באופן שיש גם מקבילה מקראית.

בשיטת רש"י יש מספר נקודות קשות:

א. לעניין פירוש המשמעות היסודית של שורש כפר - למשמעות שרש"י מציע אין בסיס ברור בעברית המקראית, אלא רש"י נאלץ להביא סימוכין מהארמית ומפסוק אחד מסופק במקרא.

ב. לעניין פירוש כפרה בהקשרים של חטא ועוון - רש"י מפרש ש'כפרת עוון' משמעותה 'הסרת עוון'. לפי זה, היינו

3 כך לפי גרסאות כתב יד בב"מ, כד. (עיינו בדקדוקי סופרים במקום), אך בדפוס ווילנא הנוסח הוא "נגיב".

4 גיטין נו.

5 כבר הרמב"ן הסתייג מפירושו של רש"י, והעלה נקודות אלה:

המחייב מיתה בפני השכינה. הרמב"ן מסביר בכך ביטויים שונים של כיפור לגבי האדם - כיפור על האדם פירושו פדיון נפשו.

בדרך פרשנית זו הרמב"ן נמנע משלושת הקשיים שהבאנו לעיל לגבי שיטת רש"י, אך קיים קושי אחר בפירושו: פירושו של הרמב"ן בנוי על ההנחה שניתן לפרש 'פנים' במשמעות כבוד, אך הרמב"ן לא הביא לכך סימוכין, וספק אם יש כאלה.

שיטת רס"ג

מלבד סוגי השימושים במילה "כיפור" שהבאנו עד כה, ישנו שימוש נוסף שצריך לקחת בחשבון, ואשר אינו מתיישב לא עם הסברו של רש"י ולא עם הסברו של הרמב"ן. בפרשת סדר העבודה בויקרא פרק ט"ז, מופיע מספר פעמים הכיפור כמתייחס למקומות במקדש; ובהקשרים אלה, הגורם המצריך את הכיפור איננו רק חטא ועוון, אלא גם טומאה. כך בפסוקים הבאים:

(טז) וְכִפֹּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲלֵ מוֹעֵד הַשֶּׁכֶן אֶתְּם בְּתוֹךְ טְמֵאֹתָם...

(יח) וַיֵּצֵא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' וְכִפֹּר עֲלָיו...

(יט) ...וְנִטְהַר וְקִדְּשׁוּ מִטְּמֵאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל...

(כ) וְכִלָּה מִכֹּפֶר אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ...

(לג) וְכִפֹּר אֶת מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ כִּכְפֹּר וְעַל הַפְּחָנִים וְעַל כָּל עִם הַקֹּהֵל יִכְפֹּר... (ויקרא, פרק ט"ז).

חז"ל דרשו פסוקים אלה לעניין עבירות של אדם שטימא מקדש וקודשיו⁶, כלומר משמעות המילים "וכיפר על הקדש מטומאות בני ישראל" היא "וכיפר על מעשה העבירה של הבאת טומאה אל הקודש" (וכן לגבי שאר הפסוקים). המשמעות ההלכתית של דברים אלה ראויה לדיון נפרד, אך לענייננו נוכל לומר שבאופן ברור אין זה פשט הפסוקים.

רס"ג מפרש את הטומאות בפרק זה באופן מטאפורי, במשמעות "עבירות", ואת מקומות הקודש כמקומות שבהם עושה הכהן את המעשים המכפרים. כלומר, משמעות המילים "וכיפר את הקודש" היא "וכיפר בקודש על העבירות" - הכהן מכפר בקודש על עבירות המכונות כאן "טומאות". אולם, הקודש מופיע כאן כמושא עקיף במילת היחס "על", וכמושא ישיר ("את"). ולעניין הטומאות, ניכרת כאן הבדלה בין טומאות לבין חטאים: "מטומאות בני ישראל, ומפשעיהם לכל חטאתם" (פסוק ט"ז). ועוד: הקורלציה בין כיפור מקומות הקודש לבין ההתייחסות לטומאות מוכיחה שמדובר כאן ביותר מאשר כלי ספרותי.

ר' יונה אבן ג'נאח ורד"ק בספרי השרשים שלהם, וכן רד"ק בפירושו לתורה אצלנו, מפרשים בדומה לרש"י. רד"ק כנראה היה מודע לבעיה השלישית הנ"ל, ונדחק בתירוצה:

"אולי אכפרה בעד חטאתכם" - אסיר עונתיכם וחטאותיכם בהתפללי בעד חטאותיכם; או, אסיר כעס הבורא שכעס עליכם בעד חטאתכם.

(שמות, פרק ל"ב, פסוק ל').

שיטת הרמב"ן

הרמב"ן מפרש בכיוון אחר, ובונה על המושג 'כִּפֹּר נפש':

אבל הנכון... "גם הנה עבדך יעקב אחרינו", והקדים אותנו לפניו לתת כופר נפשו על ראותו פני כבודך, במנחה הזאת, כאשר יתנו העבדים כפרם בתת להם רשות לראות פני המלך. "ואחרי כן אראה פניו", כי "אולי ישא פניו" ויכבדני להיותי מרואי פני המלך וזה דרך מעלה מיראתו ממנו... אבל יאמר "לכפר על נפשותיכם" (שמות, פרק ל', פסוק ט"ו), "לכפר עליו ונסלח לו" (במדבר, פרק ט"ו, פסוק כ"ח) - על נפשו, ויאמר "אכפרה בעד חטאתכם" (שמות, פרק ל"ב, פסוק י"ב), וכולן מלשון "ונתנו איש כופר נפשו" (שם, פרק ל', פסוק י"ב), שהוא פדיון.

(בראשית, פרק ל"ב, פסוק כ"א).

מדברי הרמב"ן עולות מספר נקודות:

א. לדעת הרמב"ן, המשמעות היסודית של השורש מתגלה דווקא בשם העצם כִּפֹּר, במשמעות פדיון.

ב. הרובד הראשוני של משמעות כִּפֹּר הנפש עולה מדברי הרמב"ן "לתת כופר נפשו על ראותו פני כבודך". ראיית פני כבוד המלך כביכול מחייבת מיתה, והאדם פודה את נפשו ומשלם תמורת חייו.

ג. כיוון שההקשר שבו ניתן כופר הנפש הוא הקשר של כבוד מלכות, כופר הנפש מקבל רובד שני של משמעות באופן אסוציאטיבי, בכך שהוא מבטא משמעות זו של כבוד ויראה ממלכות.

ד. רובד שני זה הוא המשמש בהקשר של דברי יעקב לעשיו. בכך הרמב"ן גם מקשר בין ביטויי 'הפנים' השונים בפסוק: הפנים הם מטפורה במשמעות כבוד. יעקב מכפר את פני עשו, כלומר, נותן מנחה בתור כופר נפש המבטא כבוד ויראה מעשו, ובכך מקווה שעשו 'ישא פניו', כלומר ירים וישא את כבודו של יעקב בכך שיקבלנו.

ה. בהקשר של מקדש וקודשיו משמש בעיקר הרובד הראשון של המשמעות - פדיון הנפש בעקבות החטא

ולשון קנוח בכפור איננו לשון קודש, רק לשון ארמית. וכן כפורי זהב שם המזרקים בבבל. כי לעולם לא תבוא כפרה בחטא...

(בראשית, פרק ל"ב, פסוק כ"א).

6 עיינו ברש"י לפסוק ט"ז.

ג. הכפרה ככיסוי

שיטת ראב"ע

נראה לקבל את פירושו של ראב"ע למשמעות הכיפור. על הפסוק בפרשתנו מפרש ראב"ע:

"אכפרה פניו" - אכסה ואסתיר; ו"פניו" - כעסו.

ראב"ע כנראה מתבסס על משמעות השורש בבניין קל - "וכפרת אותה מבית ומחוץ בפפר" (בראשית, פרק ו', פסוק י"ד) - משמעות של כיסוי והגנה⁷. על פי זה הוא מפרש בסדר העבודה כך:

וטעם "וכפר על הקדש" - להיות הדם כפר שלא ישחת בעבור טומאת הטמאים⁸.

(ויקרא, פרק ט"ז, פסוק ט"ז).

כלומר, הטומאות (וכן העבירות) מהוות איכשהו סכנה למקדש, והכיפור מכסה ומגן עליו. דברים אלה טעונים ביאור:

בישעיהו פרק ו' פסוקים א' - ד' ישעיהו מספר כיצד ראה את ה' על כסא הכבוד, שרפים עומדים עליו, קוראים את קדושת ה' וכבודו. וממשיך ישעיהו:

(ה) וְאָמַר אֹי לִי כִי נִדְמִיתִי כִי אִישׁ טָמֵא שְׁפָתַיִם אֲנִכִי וּבִתּוֹךְ עִם טָמֵא שְׁפָתַיִם אֲנִכִי יוֹשֵׁב כִּי אֶת הַמֶּלֶךְ ה' צָבָא-וְתֵי רָאוּ עֵינַי:

ישעיהו כאן מתאר מתח בין קרבת ה', מצד אחד, לבין טומאת שפתיו. ההתמקדות בשפתיים בהקשר זה קשורה, כמובן, לעובדה שמדובר בנבואת הקדשה לנבואה. אולם, לענייננו ניתן לראות משם בברור, שהפחד והסכנה אינם תלויים בחטא מסויים שחטא ישעיהו, אלא ב'טומאה' - הלכלוך והסיאוב של בני האדם, המהווים אנטיטיזה לקרבת ה'. כבוד ה' וקדושתו מחייבים הרחקת חטאים ועוונות, וגם הרחקת טומאות, גם כשהן נטולות מטען ערכי שלילי.

ישעיהו ממשיך:

(ו) וַיַּעַף אֵלַי אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים וַיְבִיֵדוּ רִצְפָה בְּמַלְקָתָיִם לְקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ:

(ז) וַיַּגַע עַל פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נֹגַע זֶה עַל שְׁפָתַיִךְ וְסָר עֲוֹנְךָ וְחֲטָאתְךָ תִּכָּפֵר:

לא מתואר מקודם חטא או עוון מסויים. הצורך בכיפור נולד מתוך קרבת ה' היתירה, המולידה מידת דין נוקבת. הכיפור הוא מנגנון של כיסוי והגנה שנועד לאפשר המשך קרבת ה' חרף העוונות והטומאות.

זו משמעות הכיפור בסדר העבודה: לולא הכיפור, החטאים והטומאות המתגברים של עם ישראל היו מחייבים את

הסתלקות השכינה, או פגיעה של ה' בישראל. הכיפור מכסה, חוצץ ומגן, ומאפשר את המשך קיום השכינה "בתוך טומאתם" (ויקרא, פרק ט"ז, פסוק ט"ז).

כאשר אדם חוטא, החטא מבדיל וחוצץ בינו לבין ה'. כדי לאפשר את המשך קיומו בתוך העם אשר ה' יושב בתוכם מבלי להיענש בכל חומרת מידת הדין, עליו להביא קרבן - להתכפר ולהתגונן. במקרה הספציפי של קרבן החטאת, כאשר ה' מקבל לפניו את החוטא, הוא גם סולח לו: "וכיפר עליו הכהן ונסלח לו" (ויקרא, פרק ד', פסוק ל"א). סדר העבודה, לעומת זאת, מתמודד עם התופעה האובייקטיבית הנרחבת של חטאים וטומאות של בני ישראל סביב המשכן ובתוכו, ועם הסכנה הנגרמת מכך להמשך קיום השכינה בתוך עם ישראל. הכיפור מכסה ומגן על המקדש מפני סכנה זו, ומאפשר לה' להמשיך לשכון בתוכם.

משמעות "אכפרה פניו"

אם נחזור לפרשתנו, ראינו שראב"ע מפרש את "פניו" במשמעות "כעסו", כלומר, משמעות "אכפרה פניו" היא "אכסה על כעסו" - אחצוץ בין כעסו לבניו. אולם, נראה לפרש את הדברים במשמעות קצת שונה: "פניו" הם קרבתו - המפגש עמו. הרקע של יחסי יעקב ועשו גורמים לכך שהמפגש עם עשו הוא מסוכן ליעקב (כמובן, מסיבות שונות לחלוטין מאשר במקרה של קרבת שכינה), ויעקב שואף לקיים את המפגש והקרבה מבלי שיפגעו זה בזה - לכפר פניו.

כפרה על ידי ה'

בתחילת הדברים הערנו שיש מספר מקומות חריגים שבהם ה' הוא המכפר. מצאתי במקרא שבעה מקומות ברורים כאלה, ומתוכם ארבעה הם פניות של האדם לה' בבקשה לכפר עוונות:

...כִּפֹּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה'...

(דברים, פרק כ"א, פסוק ז').

דַּבְּרֵי עֲוֹנוֹת גְּבֵרוּ מִנִּי פִּשְׁעֵינוּ אֶתְּהַכְּפֹרֵם:

(תהלים, פרק ס"ה, פסוק ד')

עֲזְרֵנוּ אֱלֹהֵינוּ יִשְׁעֵנוּ עַל דָּבָר כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטָּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ.

(תהלים, פרק ע"ט, פסוק ט').

כִּי הִתְפַּלֵּל יִחְזַקְיָהוּ עֲלֵיהֶם לֵאמֹר ה' הַטּוֹב יְכַפֵּר בְּעַד.

(דברי הימים ב', פרק ל', פסוק י"ח).

שלושת המקומות האחרים הם: יחזקאל פרק ט"ז, פסוק ס"ג; ירמיהו, פרק י"ח, פסוק כ"ג; תהלים, פרק ע"ח, פסוק ל"ח; מקום מסופק נוסף הוא דברים, פרק ל"ב, פסוק מ"ג.

מסתבר שמדובר כאן במשמעות מושאלת ומשנית. מכיפור הכהן המגן ומכסה על העוונות, לעיתים עם תוצאה של סליחה על ידי ה', נולדת משמעות לכיפור עצמו של סליחה

7 כך נראה גם להסביר את ה"כפורת" - היא מכסה את ארון הברית.

8 אולם, יש להעיר שראב"ע לויקרא פרק א', פסוק א' מפרש את לשון "כיפור" כרמב"ן.

ומחילה, שאף היא גורמת לביטול העונש. ומסתבר, שמשמעות הפנייה לה' היא לומר: "אני, האדם החוטא, אינני מסוגל לכפר על עצמי, ולכן אני מבקש ממך, סלח לי וכפר לי אתה בעצמך, כאילו אתה הכהן המכפר בעדי".

משמעות זו בולטת בפסוק בתהלים ס"ה הנ"ל: "דברי עוונות גברו מני, פשעינו אתה תכפרם" - אני איני מסוגל, כפר אתה.

כפי שראינו, כבוד ה', מלכותו וקדושתו מחייבים שתהיה סתירה בין קרבת ה' לבין החטאים והעוונות. לאור זה, משמעות בקשת סליחת חינוך מה' היא בקשה שתתגבר מידת רחמיו של ה' על מידת דינו. רק על ידי גבורה זו בכוח הרחמים יכולה מידת הדין להתבטל, ויכול האדם לזכות בסליחה ומחילה, גם כאשר אין לו את הכוח והיכולת לכפר על עצמו במנגנונים שנקבעו במידת הדין.

* כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון וליהודה ראק, תשס"ט *
* לשאלות והערות ניתן לפנות ליהודה ראק בדוא"ל *
* yrock20@gmail.com *
* נערך על ידי צוות בית המדרש הוירטואלי *
* ***** *
* בית המדרש הוירטואלי *
* מיסודו של *
* The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash *
* האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm> *
* האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *
* משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *
* דוא"ל: office@etzion.org.il *
* ***** *